

Latviešu tautas ticējumi

Avots: "Latviešu tautas ticējumi." Sakrājis un sakārtojis prof. Pēteris Šmits. Latviešu folkloras krātuves izdevums, 3.sējums, Rīgā 1940.

I. Pirts celšana.

24073. Pirts jābūvē vecā mēnesī, bet ne jaunā, jo citādi pirts ir sūra./Z. Lancmanis, Anduliena./

24074. Piērti taisūt slīksnī līk dzeivsudebru, tad nateik nikaida slimība./T. Beča, Preiļi./

II. Ieiešana un iziešana.

24075. Pirtī iet vislabāk vecā mēnesī, jo tad nepiemetas kašķis un miesa tiek tīra./Z.

Lancmanis, Lejasciems./

24076. Pirtī jāiet vecā mēnesī, tad neniezēs āda./J. Apsalons, Sēlpils./

24077. Pirtī jāiet vecā mēnesī, lai utis neaugtu./M. Ezertēva, Cirsti./

24078. Pirtī jāiet mēneša pēdējā ceturksnī, tad neniez āda./V. Miķeļāns, Asare./

24079. Jaunā mēnesī ejot uz pirti, nierz āda, it kā pirtī nemaz nebūtu iets./V. Kancāns, Asare./

24080. Jaunā mēnesī nevajaga iet pirtī, tad āda nierz./V. Liepiņa, Penkule./

24081. Kad jaunā laikā pirtī mazgājas, stipri nierz./V. Liepiņa, Penkule./

24082. Pirtī ieejot, Dundagā saka: "Labvakar, pirtiņ, Dievs svētī gariņ!" Saldums iekšā, sīvums ārā!" No pirts istabā ieejot, Užavā (arī Ēdolē) ikreiz teikts: "Dievs augstais, labvakar!" "Paldies, paldies!" mājenieki labvakaru atjēmuši. No pirts pārnākot, padod labvakaru un sabučojas ar piederīgiem (vīrs ar sievu)/K. Pētersons, Tetelminde./

24083. Ja iet pirtī, tad vajagot teikt: "Kašķis mežā, vilks pirtī!" tad nekas nepielīpot.

/T. Pārups, Zante./

24084. Kad iet pirtī pērties, tad jāsaka sveiciens: "Labvakar, labvakar, kašķis mežā, vilks pirtī!"

/R. Straudovskis, Lielplatone./

24085. Pirtī garu metot un peroties saka: "Sūrums āra, saldums iekšā! Pats sēž vietā, pātaga rokā."/J. Ansbergs, Ēvele. LD 34156./

24086. Pirts senāk stāvējusi lielākā godā nekā tagad. It īpaši vecās sievas tā darījušas: nopērušās, nometās ceļos uz lāvas beņķīti, noskaitīja tēva reizi, nobučoja lāvu un slotu. Vecākās sievas vēl tagad neļauj pirtī kliegt, aurot, dziedāt. No pirts iznākot, pārmet krustu, noskaita tēva reizi, un vēl kādu pantiņu; saka vēl: "Peries nu, mīlā Māriņ, mūsu pērtā gariņā." Pirtī ieejot saka: "Labvakar, Pirts māte, vai gaidījāt arī mani? Vai būs silts ūdens, mīksta slotiņa, labs gariņš?" No pirts izejot, nolika slotiņu un ūdeni uz lāvu un sacīja: "Peries nu mīlā Māriņa, ar saviem bērniņiem." Pa taku uz augšu (istabu) ejot, noskaita pātarus; bērni, no pakāļas tecēdami, mācās skaitīt līdz./K. Pētersons, Raņķi./

24087. Pirtī vecenes piesauc Māriju, Madaļu, jeb skaita tēvareizi un trīs reiz uzmet siltumu uz ceriem un tad tik slotas liek uz lāvas./K. Pavasare, Mujāni./

24088. Ja pirtī peras ar jaunu bērza slotu, tad miesa paliek balta./M. Šķipsna, Gulbene./

24089. Ja pirts slotu rudenī pirmo ieper vīrietis, tad tai mājā tai gadā kāzu nav.

/K. Jansons, Plāni./

24090. Kad jaunas meitas pirtī iet pērties, tad viņam jāsaka: "Dieviņ, dod man tādu vīriņu, tik mīlīgu kā pirts gariņš, kā pirts slotiņa, kā liepu lapiņa, ne pīpju pīpotāju, ne ragu ragotāju, ne dālderu mētātāju, ne brandvīna dzērāju."/J. Bērziņš, Jaunjelgava./

24091. Kad meita grib vīru dabūt, tad tai, pirtī peroties, jāskaita šie vārdi: "Dieviņ, dod man tādu vīriņu, tik mīlīgu kā pirts gariņu, kā pirts slotiņu, kā liepas lapiņu. Ne pīpju pīpētāju, ne ragu ragotāju, ne dālderu mētātāju, ne brandvīna dzērāju!" /K. Skujiņš, Smiltene./

24092. Kad jaunas meitas pirtī iet pērties, tad jāsaka: "Dieviņ, dod man tādu vīriņu, tik mīlīgu,

kā pirts gariņš, kā pirts slotiņa, kā liepu lapiņa - ne pīpju pīpētāju, ne ragu ragotāju, ne dālderu mētātāju, ne brandvīna dzērāju!" /M. Bišentrope, Pļaviņas./

24093. Kad pirts ir izkurināta, tad priekš ļaužu aicināšanas pērties, pirts kūrējs uzmet garu sacīdams: "Šis kausiņš gariņiem!" Pēc visu nopēršanās beidzamais atstāj tīru ūdeni un slotu, un ārā iedams nosaka: "Nu, Laimīt, peries tu!" /P. Š., Rūjiena./

24094. Pirtī nesvilpo, lai nesusauktu velnus." /H. Skujiņš, Smiltene./

24095. Pirtī, tur, kur izlej mazgājamo ūdeni, vajaga trīs reizes nospļauties, tad nepiemetas slimības. /J. Širmanis, Vilzēni./

24096. Pirtī ieejot sacīja: "Labvakar, pirtiņ!" Izpērušās māmiņas noskaloja lāvu ar šādiem vārdiem: "Peries, Laimiņ, māmiņ, ar saviem dēliem, meitām, ar zelta slotiņu, ar sudraba lapiņām!" /J. Rubenis, Ērgļi./

24097. Lai meitai būtu veselība un laime, tad pēc pēršanās, no pirts ārā nākot, jāsaka: "Peries nu, Laimas māmiņa, zelta slotiņu sudraba lapiņām!" Priekš iznākšanas no pirts jānomazgā lāva, tad atkal jāsaka: "Lai būtu laba vietiņa, kur Laimai apsēsties." /A. Zunte, Ērgļi./

24098. Ja sestdienas vakarā atstājot pirtī spaini ar siltu ūdeni un iekšā slotu, tad Laima nākot mazgāties. Atstājējam viņa būšot palīdzīga. /J. Bitaks, Litene./

24099. No pirts aizejot (nomazgājušamies), uz lāvas jāatstāj garmeta un slota, lai Laimiņa var izpērties. /A. L. Puškaitis./

24100. Ja pirtī beidz pērties, tad jāatstāj Laimai pirts slota un ūdens. /I. Melngalve, Sabile./

24101. Lāvu pēc pēršanas vajagot nomazgāt, tad pirtī nākot Laimes māte. /D. Dama, Smiltene./

24102. Pirtī, kad beidz mazgāties, vajaga samest stipru garu, jo pēc tam vēl Māra iet mazgāties. /J. Cinovskis, Snēpele./

24103. Kad pirtī visi nopērušies, tad uz lāvas jāuzliek traukā ūdens; lai nāk mīļā Māra vietēties. /K. Corbiķis, Ezere./

24104. Kas pēdējais pirtī peras, tam jāpasmeļ ūdens ķipitī un jāatstāj uz lāvas, lai svētai Mārei būtu ko pērties. /A. Skreija, Talsi./

24105. Slotu pēc pēršanās pirtī nedrīkstot uz lāvas atstāt, tad velns peroties. /Dama, Smiltene./

24106. Pirts esot svēta. Čigāniete bucojot pirts stenderes, ārā nākot, lai svētā Māra ejot pērties. /K. Str., no 80 g. v. Cerbuku mātes, Kraukļi./

24107. Pēc pēršanās, kad iziet no pirts laukā, ir jāsaka: "Lai peras, kas kristīts," Citādi pirti apdzīvos smuts jeb velns. /A. Ārmans, Ludzas Zaļmuiža./

24108. Kas beidzamais iet no pirts laukā, tam vēl jāuzmet gars, lai būtu gariem (veļiem) kur pērties. /K. Corbiķis, Kroņa-Vircava./

24109. Pēc mazgāšanās pirtī atstāja ķipi ar ūdeni ko miroņiem mazgāties. /P. Š. Kandava./

24110. Kas iziet no pirts, tam jāatstāj kādā traukā uz lāvas tīrs ūdens un slotiņa, jo pusnaktī nāk gari pērties un mazgāties. /Austrums 1889. J. Ceplenieks, Mānticība./

24111. Pirtī vajaga atstāt ūdeni, lai pa nakti varētu gari pērties. /J. A. Jansons, Olaine./

24112. Kod nakti ap divpadsmit stunžu nujīsi uz pierti, tod pīzīmēj, ka sīvetei jū veirs siss vai lomuos, ar veirušam, tod sīva sataiseis ar svešu veiru dareišonys. /V. Podis, Rēzekne./

24113. Ja pusnaktī pirtī peras, tad velni rādās. /M. Driņķe, Ranka./

24114. Ja grib lai pirtī nekas nebaidītu, tad iznākot laukā katru reizi jāpārkrustās. /J. Zvaigzne, Rēzekne./

III. Pēršanās.

24115. Pirtī, siltumu uz ceriem metot, saka: "Sūrums ārā, saldums iekša!" (Sal. ieva, kartupeļi, rutki.) /P. Š., Rauna./

24116. Senos laikos bērnu nesuši pirtī pirināt sarus un cirpt spārnus. Vēlāku turpat noturējuši mielastu, kas pastāvējis no karašām, gaļas, piena un medus, alus un brandavīna. No pirts aizejot, atstājuši uz lāvas ziedam vilnu vai cimdus. /A. Ģeģeris, Vecpiebalga./

24117. Pirts ūdeni daži neuzvāra, tikai uzsilda, lai pirtī gājējiem niezis (kašķis) nemestos. (Sal. bērns.)/K. Pētersons, Raņķi./
24118. Pirts ūdens nedrīkst uzvārīties, jo tad niez miesa./E. Jēpe, Palsmane./
24119. Ja ūdens dabū vārīties, tad ar to vairs nevar pirtī mazgāties, citādi dabū niezuli. Ūdens paliek atkal labs, ja viņā iemet bērza ogles./E. Balode, Nogāle/
24120. Pirtī nevar pliks slotu sutināt, bet jāuzmet uz muguras, lai nav plika laime. /Alksnis-Zundulis, Naudīte./
24121. Ja pirtī pliks slotu sutinā, tad jāuzmet kas uz muguras, lai nav plika laime. /B. Daņilovs, Kacēni./
24122. Ja sestdienās grib labi balts nomazgāties, tad ūdenī vajag iemest lēpju lapas./L. Pogule, Gatarta./
24123. Ja pirtī peroties, kādam palikusi no slotas lapiņa uz muguras, tad to vajag klusām noņemt un apēst: tad aitām ir pāriņi./J. Cinovskis, Snēpele./
24124. Kad pirtī mazgājas, tad nevar viens otru vārdā saukt, un nevar prasīt ziepju, bet jāsauc p.p. puika, palaidne un t. t., un jāprasa suņa sūdu jeb citādi. /E. Lācis, Tirza./
24125. Kad ļaudis pirtī izģērbusies, tad saukušies par vilcēniem, tāpēc, ka tai brīdī esot nešķīstā stāvoklī un neesot cilvēka vārda cienīgi. (Sal. bērns.)/G. Pols, Vecgulbene./
24126. Pirtī nedrīkst viens otru saukt vārdā, bet par vilciņu, jo tad nepiemetīsies ļaunums. /Fr. Vāvere, Liezere./
24127. Pirtī kājas jāper pašam, lai aitas jērus glabā, un jāsaka: "Glabā jērus, glabā jērus!" /K. Jansons, Plāņi./
24128. Pirtī pērējam pateicas ar šādiem vārdiem: "Paldies, paldies, kas pirtiņu kūra, ūdentiņu nesa, malciņu cirta! Paldies par lāviņas mazgāšanu, slotiņas siešanu, paldies, paldies!" /P. Zeltiņa, Ikšķile./
24129. Pirtī peroties pateicās par pirts kurināšanu, malkas un ūdens nešanu. /M. Navenickis, Zasa./
24130. Pērtais pirtī arvien pateicas pērējam. Sievietes parasti sacīja: "Paldies, paldies, puķīte, rozīte, ezera zālīte!" /P. Š., Rauna./
24131. Kas mutes mazgājamo ūdeni pirtī ceros met, tam acis sāp. (Sal. mazgāšanās.) /K. Jansons, Plāņi./
22432. Pirtī nevar runāt par degšanu, lai neizceļas ugunsgrēks./Alksnis-Zundulis, Naudīte./
22433. Kad bērnu pirmo reizi pirtī per, tad vispirms tam jāsit pa muti, lai viņam drēbes neplīst; ja sit pa pakaļu, tad bērns noplēš daudz drēbju./K. Jansons, Plāņi./
24134. Tai vietā, kur ar slotu uzsit pirmo sitienu pirmo reizi pirtī būdams, tur drēbes vienmēr visvairāk plīstot./A. Šeitiņš, Taurene./
24135. Ja māte mazu bērnu ar laimes slotiņu pirtī uz lāvas noperot, tad dzīvē esot laimīgs, ja ne, tad nelaimīgs./A. Krūmiņa, Smiltene./
24136. Lai paceltos slavā un godā un šķīstītos no visa ļauna, tad, kad pirtī beidza mazgāties, bija jāpieceļas stāvu un jāteic: "Ūdens uz zemi, es uz augšu slavā, šķīstībā un godā!" Tā visai saimei bija jādara, tad tā tika pie labas slavas./G. Pols, Vecgulbene./

IV. Dzeršana.

24137. Pirtī esot jādzer ūdens, tas viņā saulē būs laimes vīns./A. Aizsils, Kalsnava./
24138. Kas pirtī ūdeni dzer, tam māte bez valodas mirst. (Sal. istabas slaucīšana, galvas sukāšana.)/K. Jansons, Plāņi./
24139. No pirts atnācis, nedrīkst dzert, kamēr nav kādu drusku ēdis, citādi paliek aizmirstīgs. /R. Bērziņš, Džūkste./

24140. No pirts pārnākušam, nav brīv dzert; iepriekš jāapēd kumoss maizes, citādi aizmirst pātarus./M. Sikle, Nīca./

24141. No pirts pārnākušam, nav brīvu ātrāki dzert, iekām nav apēsts kumosīņš maizes, citādi aizmirst pātarus./A. L.-Puškaitis./

24142. No pirts pārnācis nedrīkst dzert, pirms nav ko ēdis, citādi kļūst aizmāršīgs.
/M. Driņķe, Ranka./

V. Pēc pēršanās.

24153. Pēdējais ūdens, kas paliek pirtī, ir derīgs pret visādu ļaunumu pie cilvēkiem un lopiem.
/P. Š. Skaista./

24154. Pirtī nedrīkst mellā kreklā muti slaucīt, lai zobu nesāp./K. Jansons, Plāņi./

24155. Pirtī senāk neļāva ne sagti segt, ne pumpas pumpāt (krekla apkaklei). Teicēja vēl tagad, posdamās uz pirti, izsniedzot sagti un atstājot istabā. Bērniņiem nemaz nevelkot krekliņu mugurā no pirts mājās nesot: ietinot sausināmā paladziņā un villainītē un nesot projām.
/K. Pētersons, Raņķi./

24156. Pirtī nevajaga kreklam pogas pogāt cieti, tad ātri viss aizmirstas./E. Baltiņš, Raiskums./

24157. Nedrīkst sestdienas vakarā, no pirts nākot, krekla krūtis aizpogāt; ja kas to dara, tad no vecāku puses tam būs jāpieredz drīz miršana./K. Bika, Gaujiena./

24158. Sestdienas vakarā, kad no pirts atnāk, kreklam krūšu krūtis neaizpogā, lai nepaliek aizmāršīgs./K. Jansons, Plāņi./

24159. No pirts nākot jāklāj melnais kreklis uz galvas, lai augtu gari lini./P. Š. Kandava./

24160. No pirts nākot, jāskaita tēva reize, lai nākošā nedēļā ļauni cilvēki neko nevar padarīt./Alksnis-Zundulis, Naudīte./

24161. No pirts atnācis, nedrīkst dzert, kamēr nav ko ēdis, citādi paliek aizmāršīgs./K. Pavasare, Drabeši. P. Š., Rauna./

24162. No pirts atnākot jāapēd kumoss maizes, lai nesvīstu./A. Freijs, Talsi./

24163. Pēc izešanas no pirts, bērni bučo rokas pieaugušiem cilvēkiem./M. Navenickis, Zasa./

24164. Ja no pirts atnācis, tad atrod kādu slotas lapu pie miesas, tad tā jāapēd, lai būtu laba veselība./E. Bieziņa, Mārsneni./

24165. Pirtī, juo pi mīsas pīleip slūtas lopa, te juoapād, tod nu ols nikod nebyus slikti./T. Beča, Preiļi./

VI. Zīlēšana un prātošana.

24166. Pirts ir zemnieka dakteris. Ja nebūtu pirts un rutku, tad dakteri brauktu zelta ratiem./H. Skujiņš, Smiltene./

24167. Ja pirts un rutku nebūtu, ta visi dakteri ar zelta vāģiem brauktu./H. Skujiņš, Smiltene./

24168. Ja pirti kurina ar mietu galiem, tad tiem cilvēkiem, kas tajā pirtī mazgājušies, aug augoņi./V. Miķelāns, Slate./

24169. Ja pirtī splauj, tad metas augoņi./A. Irbeniece, Ezere./

24170. Ar gara metamo ūdeni nevajaga pirtī acis mazgāt, lai acis nesāp./L. Bičole, Zemgales Mežamuiža./

24171. Lai ļaunums nepiesistos, tad, pirtī gērbjoties, vajagot vienmēr drēbes gabalu ačgārniski uzvilkt./H. Skujiņš, Smiltene./

24172. Ja lopi ir samaitāti no skaudīgas acs, vai arī bērns no kaut kā nobijies, tad jālej ūdens trīs reizes caur pirts krāsni un ar šo ūdeni jāpamazgā cietušais./V. Miķelāns, Rubeņi./

24173. Kad izkurina pirti, tad jāizņem no krāsns apdegumi un jāpiesprauda kurmju rakumi, tad kurmjai vairs zemi nerokot./J. Rupjais, Asūne./

24174. Ja pirtī uz krāsns uzliek drīgenes, tad mazgātājiem peras tur visu nakti un kaili atnāk uz istabu. Ja kāds tos pārsteidz jeb sabar, tad tie it kā atmostas.

/V. Kancāns, Asare./

24175. Ja pirtī, uz krāsns metot garu, plīst akmens - skaugim acs plīsusi./B. Daņilovs, Kacēni./

24176. Ja pirtī, siltumu metot uz akmeņiem, tie ar troksni sasprēgā, tad skaugiem acis plīst.

/Fr. Vāvere, Lāzbergi./

24177. Ja pirtī mazgājoties apdziesť uguns, tad tur ir apmetušies gari./E. Priediņa, Graudupe./

VII. Pirts sapnī.

24178. Ja pa sapņiem mazgājas pirtī vai netīrā ūdenī, tad dabū kādu slimību./J. Jaunsudrabiņš, Nereta./

24179. Kad pa sapnī pirtī peras, tad būs jāsērg. /L. Bergmanis, 1862. g., Bārta./

24180. Ja sapnī pirtī mazgājas, tad būs slimība. /M. Zaube, Rīga./

24181. Ja sapnī redz pirti, tad būs nabadzība vai slimums. /K. Jansons, Plāņi./

24182. Ja sapnī iet pirtī, tad top nabags. /J. Jurjāns, Jaungulbene./

24183. Kas sapnī ir pirtī, tam būs dzīvē bēdas. /J. Ramanis, Bērzaune.

VIII. Slotā, peramā

28279. Peramo slotu žagarus grieza no Jāņa dienas līdz Pētera dienai. /J. Lautenbachs, Sabile./

28280. Pirts slotas jāgriež vecā mēnesī. /J. A. Jansons, Bīriņi./

28281. Ja peramās slotas sien jaunā mēnesī, tad aug blusas. /A. Āboliņš, Alūksne./

28282. Vecā mēnesī pirts slotas jātaisa, tad blusas neiemetīsies. /M. Ezertēva, Cirsti./

28283. Pirts slotas žagari jāgriež jaunā mēnesī, tad slotā ir laba, stipra un viņai nebirst lapas nost. /H. Skujiņš, Smiltene./

28284. Ja pirts slotu žagarus griež mēneša brucībās, dilstošā mēnesī, tad slotā ātri izput un viņai nobirst lapas. /H. Skujiņš, Smiltene./

28285. Pirts slotas jāsien jaunā mēnesī, jo tad lapas nenobirst. /J. Putniņš, Bērzpils./

28286. Pirts slotas jāsien no Jāņa dienas pusķiem vecā mēnesī, tad āda neniez pēc pāršanās. /E. Laime, Tirza./

28287. Pirts slotas nevajaga siet jaunā mēnesī, jo tad pārējiem niesz miesa. /E. Jēpe, Palsmane./

28288. Peramās slotas jāgriež vecā mēnesī, tad niestis nemetas. /K. Biša, Vijciems./

28289. Peramās un mēžamās slotas vajagot griezt vecā mēnesī, tad ar viņām varot izslaucīt visas blusas. /A. Gulbe, Burtnieki./

28290. Peramās slotas vajaga siet jaunā mēnesī, tad nebirst lapas un ir mīkostas. /A. Salmāns, Balvi./

28291. Peramās slotas jāgriež jaunā mēnesī, tad lapas nebirst nost. /Z. Biša, Rencēni./

28292. Peramās (pirts) slotas vajagot siet vecā mēnesī, tad ļaudis nemiezot, kur neklājas. /H. Lindberga, Veselauska./

28293. Kas ar jaunā mēnesī taisītām slotām peras, tam kusus metas. /K. Jansons, Plāņi./

28294. Ja cilvēkam ir kašķis, tad peramās slotas jāsien vecā mēnesī. /A. Bērzinā, Aloja./

28295. Uz pirts krāsns nedrīkst sutināt slotu, izņemot no auksta ūdens, jo tad atlecot āda. /K. Lielozols, Nīca./

28296. Kad peramo slotu kar istabā, tad dabūn kašķi. /M. Valtere, Kalnamuiža./

28297. Kad izkurina pirti, tad vajadzīgs ar to slotu, kur peras, atskriet kailam uz māju un izpērt visus kaktiņus, tad plakšu nav. /J. Rupjais, Asūne./

IX. Pirtīžas

24063. Vakarū priekš bērna kristīšanas vecā māte kurina pirti ar īpašu ziņu un uzmanību. Vispirms viņa aizbāž visus pirts lodziņus un šķirbiņas. Tad izskaīta malkas pagales pa pāriem. Pirmāi pagalei, ko krāsni bāž, pieliek klāt, ja bērns puisēns, ozola, ja meitene, liepas zariņu. Bez tam tiklab puisēnam, kā meitenei pieliek pie pirmās malkas vēl pīlāga zaru, lai līdz ar pirmiem dūmiem ietu ārā visi ļaunumi jeb ļaunie gari, un bērns ar māti tiktu no tiem pasargāti. Ozola, liepas un pīlāga zari jau iepriekš griežami un apgādājami veco Jāņu vakarā. Pirti aizkūrusi, vecā māte iet uz istabu kaut, t.i. upurēt vistu. Vistu noķērusi, tā paklusu noskaīta pantiņu: Pavaicāju mīļu Māru, ko es kaušu pīrtīšām, Vai aitiņu sprogainīti, vai vīstiņu cekulīti? Ņem vīstiņu cekulīti, lai palika sprogaitiņa, Lai palika sprogaitiņa pādītei pušķoties. Māru pielūgusi, vecā māte kauj vistu tai vietā, kur bērns piedzimis. Kur dzīvība radusies, tur par pateicību atkal dzīvība jāupurē; citādi māju gars dusmojas, ka tas aizmirsts, un ņem bērna garu drīzumā atpakaļ. Arī pirts slota bija ar ziņu pagādājama. Sievas, kas gaidīja uz dzemdēšanu, jau iepriekš nogrieza veco Jāņu vakarā no jauna bērziņa zarus un sasēja slotiņā. Zarus ņēma tikai no viena paša bērza, ne no vairākiem. Slotiņā ielika arī kādu ozola, liepas un pīlāgu zariņu. Šādu slotu tad sasēja ar villānu dziju un uzglabāja līdz tai dienai, kad vajadzēs. Kad bērniņš trīs svētvakarus pērts, tad slotiņu aiznesa uz aitu stalli un tur slotiņu aiznesa uz aitu stalli un tur izkaisīja viņas zarus. Māte, ar bērniņu pīrtī nogājusi, nometa kādu naudas gabalu un nopērusies, iziedama atkal atstāja tai vietā, kur mazgājusies, kādu prievītu par ziedu. No pirts istabā atnākusi, bērna māte apdāvināja dažus mājas ļaudis: deva citam cimdus, citam zeķes, citam prievītus./A. Rītingers, Lutriņi./

24064. Sestdienas vakarā priekš jaunpiedzimuša bērna kristīšanas tika viņš pirmoreiz pīrtī nests. Uz pirti ņēma līdz dažus ēdienus, kā gaļu, plāceni, sviestu, pienu, arī alu un šņabi. Pīrtī gāja tikai sievietes, vīriešiem atstāja ēdienu un dzērienu istabā. Pīrtī sievietes izģērbās, salēja karstu garu un tad vecmāte pliku bērnu, aiz kājām gaisā turēdama, pēra par gurniem, lai neplēšot drēbju, par ģīmi, lai aplam nerunājot u. t. pr., pie tam vēl sacīdama: "Ēd ogli, pelnus, nes zeltu, sudrabu, nesvied meitu ūdenī, necērt cirvi akmenī, svied meitu gultā, cērt cirvi ozolā!" (Sal.bērns, pirts.)/J. Rubenis, Ērgļi./

24065. Pa nedēļu pēc dzemdēšanas tura pīrtīžās. Bātenes pavadīta, māte iet pīrtī sevi un bērniņu nomazgāt. Kājas noaudama, atsperas triju baļķu augstumā no zemes, lai pa trim gadiem būtu atkal bērns. Pīrtī ieejot uzsviež uz krāsni ziedam kādu naudu un pakar kārtiņa prievītu (zeķi, cindu pāri). Jau kāzās, pūru dalot, dziedātājas atgādināja, ka pīrtīžās ziedi dodami./K. Pētersons, Raņķi. Sermule, Līvberze./

24066. Uz krāsni uzmeta trīs papīrkšņi sāls, lai bērns būtu vesels, lai viņam nekas nesistos klāt./A. Rozenšteine, Saldus./

24067. Pīrtī maziņo uzņem lāvā un tam trīs reizas ar slotu vēdina pa mutīti, lai būtu klusīgs, neplāpātu niekus un būtu vecākiem pāzemīgs; tad nomazgā un dod aiznest uz istabu. Kreklīti pie tam nedrīkst pīrtī pamest: to piesprauda klāt, lai bērns augdams vāktu savas drānas, jo ko sešās iegrozot, tas esot./K. Pētersons, Raņķi./

24068. Kur pirmo reizi mazajam uzsit, tanī vietā, bērnam augot, visvairāk plīst drānas, tālab pirmā uzsišana (ar pirts slotu) notiek uz lielīniem./K. Pētersons, Raņķi. Birkvalde, Lielsatīki./

24069. Bātene māti izbrauka, nomazgā un apvelk kreklus; pašai neļauj vilkt, lai nesacilātu rokas, Bērniņu tikai vienreiz atnesa pīrtī bet mātei bija jāiet trīs svētvakarus no vietas un jāperas ar to pašu slotu. Ja bērns bija meitene, slotā ielika liepu zaru un piesēja pie kāta dzīparus, ja zēns tad

ozola zaru. Citiem pērties slotu nedeļa, to nesa paglabāt kambarī; bet pēc trešās reizes izārdīja un zarus izkaisīja meitenei aitu stallī, puiselim zirgu stallī. Raugoties uz tam, vai puiselis vai meitene, pīrtīzām pīrti kurinot, uzbāza malkai vīrsū ozola vai liepas zariņus, lai aug vīrs kā ozols, meita kā liepa. Slotā liekamos liepas un ozola zarus jau turēja gatavus. Pīrti nekurināja ar egles malku: tā daudz sprēgā, un bērns tad izaug kašķīgs, nesaticīgs./K. Pētersons, Raņķi. Birkvalde, Līvberze./

24070. Pīrti kurināja ar ozola malku, kad bērns puisēns, ar liepas (priedes), kad meitene. Iekšpusē apakš (pie) sliekšņa, pa kuru mātei ar bērniņu pīrtī ieejot jākāpj pāri, noliek Jāņu puceņu krustiņu. Slotai jābūt sasetai no visādu koku zariņiem. Kurinātājai atstāj pāri cimdu, bērnam uz lopu laimi. Bērnu perot saka: "Lai tev labi zirgi, labas aitas, lai tev netrūkst sāls, ūdens u. t. p." Dzert pīrtī nav jādzer ne mātei, ne bērnam, lai šis neaugtu dzērājs. Lāvu atstāj skaidri nomazgātu. Slotu izmazgā, izrisina un izkaisa palāvē, Svētajām meitām ko pērties. Slotas zari stāv palāvē, līdz turpat sapūst. Ja to nedara, Svētās meitas iet pakaļ, metas acīs./Kuplais, Kuldīga./

24071. Pīrtīzās izvāra visiem mājiniekiem gaļu un apdod visiem brandvīnu. Ja maziņais ir puiselis, vecmāte kauj gaili, ja meitene - vistu; bet šito gaļu ēd tikai māte, kamēr citi dabon teļa vai aitas gaļu. Gaili (vistu) kāva tai vietā, kur bērns piedzimis, vietu notecinot ar asinīm. Teicēja redzējusi, ka nokautā putna galva parakta ar lāpstīņu kambara plānā. Biezputru pīrtīzās nevārīja, lai bērns pulka nerunātu ("verd kā biezputra"); arī cūkas gaļu tai reizai nevāra, lai bērns augot nesvīstu./K. Pētersons, Raņķi./

24072. Kas daudz vārās (runā) tam saka: "Tev biezputra vārīta pīrtīzās." Kam daudz svīst, tādām mēdz sacīt: "Tev pīrtīzās vārīta cūkas gaļa"; pulka runātājam vēl saka: "Tev pīrtīzās līni mīstīti."/K. Pētersons, Raņķi./

X. SARU PĒRŠANA

26256. Lai meitenes augtu smukas, tad tām perot sarus. Tās apsmērējot ar mīklu, karstā pīrtī sautējot un ar slotu perot. /T. Ziemeļe, Smiltene./

26257. Kad bērns guļ nemierīgi, raud pa nakti, tad tam esot sari saauguši, tos vajagot dzīt. Izkurina sestdien pīrti. Ja slimība pieņemas un citi līdzekļi, kā kumeliņu tēja, vannīņas no Jāņu zālēm, nomazgāšana ar aprunātu ūdeni, kurā bija iemestas vēl trijdeviņas apvārdotas (pūšlotas) eglītes, vai appūšlota sāls utt. nav nekā līdzējuši, tad kurina pīrti arī nedēļas vidū. Sataisa no kviešu miltiem mīklu. Izraudzē to labi stipri, aiziet uz pīrti, nomazgā bērnu siltā ūdenī. Tad iesmērē ar pašķidru mīklu bērna paladziņu un ietin tanī bērnu, pēc tam ieper bērnu ar slotu, pie kam sari dažreiz lienot caur palagu. /S. Novickis, Ilūkste. RKr. 11./

26259. Kad bērns jau kādas nedēļas vecs, to nes pīrtī "serus pērt". Iejauc bīdelētus miltus raugā jeb mielēs, aptraipa ar šādu mīklu kādu drēbes gabalu, kurā tad bērniņu ietin, ar lapainu slotu per un ar rokām berzē, kamēr drēbes lupats paliek vispāri melns ar tā sauktiem seriem. Ja bērnam, lielākam augot, metas pinnes gīmī vai citi kādi mazi izsitumi un augonīši, tad saka, ka tam mazam neesot pareizi seri izpērti, un tāds tad jāper otru reizi. /Simenovs, Dole./

26260. Divi trīs nedēļas vecam bērnam pēra sarus. Šim nolūkam izkurināja sestdien pīrti un iejāva smalkus miltus ar alonu šķidrā mīklā, kurai vēl pielika alus raugu klāt. Vecmāte aiznesa bērniņu pīrtī, aptraipīja to ar minēto mīklu un lāvā uzkāpusi pēra bērnu ar pīrti slotu, lai tam neaugot sari. Tā bērnu pēra divi sestdienas. Ja dažureiz bērnam, lielākam augot, niezēja mugura

jeb izgāja mati no galvas, tad vecenas teica, ka mazam neesot sari izpērti, jo sari izēdot matus./Radagaiss, Vidriži./

26261. Sarus bērnam pēra citi priekš, citi pēc krustībām, citi pusgadu, citi gadu vecam, kā nu kur bija ierasts. Saru pēršanai iejauc bīdelētus kviešu miltus ar raugu, ar šo pašķidro mīklu apsvaidīja bērna lakatu, lakatā ietina bērnu un pēra to karstā pirtī, kamēr uz bērna miesas parādījās mazi melnumiņi. Tie bija izpērtie sari. Kad bērnam neizperot sarus, tad tam lielam uzaugušam slimojot un darbu strādājot likstot mugura. /M. Dandēns un J. Upīte, Gatarta./

26262. Tīrs palags ticis nosmērēts ar raudzētu mīklu. Tur ietinuši bērnu siltā pirtī un pēruši, arvien uzliedami remdenu ūdeni, kamēr visi sari izpērti. Pie saru pēršanas jāsakot: "Kas iekšā, tas iekšā; kas ārā, tas ārā!" /R.Bērziņš, Annenieki./

26265. Saru pēršanu izdara maziem bērniem no 6 līdz 12 nedēļu vecumā, jo bērns jaunāks, jo labāki esot pēršanai. Kam netop sari pērti, tam jākaujas ar visādām grūtībām un slimībām, tādēļ to dara, lai cilvēks visā savā mūžā būtu spēcīgs, veselīgs un skaists. Sarus per allaž stipri iekurinātā pirtī. Ņem kviešu miltus, iejauc drusku raugu, šo mīklu labi krietni sakuļ un drusku uzraudzē. Kad nu bērnu ienes pirtī, tad nosmērē viņa miesu viscaur ar šo mīklu labi biežā kārtā. Tad ietin bērnu vilnainā drēbē un per ar slotu labā stiprā garā. Kad nu ir labi sapērts, tad attin drēbi un smērējumu nomazgā. Pēc tam atkārtoti smērēšanu un pēršanu atkal no jauna, trīs reizes vienā pašā vakarā. Pēc saru izpēršanas bērnam apklātā vilnainā drēbe ir piegājusi pilna melniem asiem kunkuļiem, kuri izskatās sariem līdzīgi. /Etn. 1894, IV, Blīdiene./

26266. Sarus jāsāk pērt ar tukšu galu (t. i. grūstošā jeb noņemtā mēnesī). Ielej bļodiņā biezu raudziņu (raugu), pietecina pauta baltumu, pieliek klāt medu, piemaisa skaidrus pūru (bīdeļu) miltus un ļauj bļodiņai pierūgt pillai (uzrūdzina). Daži liek vēl alonu klāt. Ar šo maisījumu nosmērē pirtī viscaur bērna miesiņas, apklāj ar drānu un tad per ar slotu viegli vējojot. Tā dara trīs svētvakaros no vietas (var arī citās dienās un vairāk reizu), kamēr sari vairs nenāk. Pēdējo reizu, kad bērns nomazgāts, apbrauka miesiņu viscaur ar cūkas kamaru, uzvelk krekliņu, ietin villainītē un nes uz istabu. Pēršanu izdara gan māte pati, gan bātene, gan kāda cita sieva. Saru pēršana vēl tagad vispārīgs ieradums. /K. Pētersons, Raņķi./

26267. Sajauc bīdelētus kviešu miltus par mīklu, pieliek raugu, izkausētu alonu un medu. Kad šī mīkla uzrūgst, tad to iztraipa uz drēbes, apliek to bērnam ap pliku miesu un tad per ar slotu karstā pirtī. Tā izvelk bērnam no miesas sarus, no kuriem ceļas visādas slimības. /J. Rubenis, Ērgļi./

Citi ticējumi un paražas, kas saistītas ar pirti, no Latviešu folkloras krātuves materiāliem

* Braucīšanu izdarīja vecenes, kuras pagastā tam nolūkam vien stāvēja; viņas nodarbojās arī ar svecīšu likšanu, ragu likšanu, asins un dēļu laišanu. Kad kāds bija "saraustījies" jeb "nabu atstiepis", tad izkurināja pirti un tūlīt sūtīja pēc braucītājas. Slimniekam vajadzēja kāpt lāvā, un braucītāja sameta labu garu, ņēma slotu rokā, labi izpēra un tad sāka braucīt." (LTT 16354)

* Pacelšanās, pārraušanās: jālaitī ar ziepēm un siltu ūdeni, kamēr tā sauktā dzīvība tiek ierīktēta savā vietā, tad jānojož labi krietni ar jostu un jādzer dažādi zāļu novārījumi un jāguļ mierā. LFK 142, 1004a /Md Vecgulbenē/

* Izkurina pirti, liek slimnieku uz lāvas un per ar slotu. Tur vajaga viena pērēja, viena prasītāja un viena skaitītāja. Prasītājs jautā: "Ko tu per?" Pērējs atbild: "Delamo peru." "Per, kā

tu vari izpērt!" "Izpērsu gan." Tādu sarunu atkārtu deviņas reizes. Pie pirmā jautājuma skaitītājs skaita līdz deviņiem, pie otra līdz astoņiem, pie trešā līdz septiņiem. Tā dara trīs reizes. Tad ieliek slimnieku vannā ar ūdeni, ņem vecu krusta atslēgu (ar krusta veida iegriezumu atslēgas zobā) un griež to deviņas reizes pret sauli. Skaitīšanu atkal atkārtu pa vecam" /F. Brīvzemnieks, 1881. VI, 194./ LTT, 5766.

* Kad nes bērņus pirmo reizi pērt uz pirti, tad: Zēnus per no kājām uz augšu, lai neplēš bikses; meitenēm - viegli ar slotiņu. LFK LiepU-4-1061.

* Pirtī pirmā parasti ienāk māte un tikai tad bērni nāk iekšā. LFK LiepU-4-1062

* Kad iet pirtī skaita: "Laimiņa dodī veselību kurinātājam, un pārējiem, kas peras!" LFK LiepU-4-1064

* Kad iet uz pirti, vai tas būtu vasarā vai ziemā, uz krāsns uzliek piparmētru zariņu, kā uzlies ūdeni virsū smaržos pēc piparmētrām - skaitās piparmētru pirtiņa. Ja uz krāsns uzliks ķimenītes, būs ķimeņu pirtiņa, uzbērsi kumelītes, kā uzliesi garumi, smaržos pēc kumelītēm. Pirtī vajag uzvesties tā kā baznīcā, baznīcā - tu šķīsti savu dvēseli, savu miesu tu šķīsti - pirtī. LFK LiepU-4-1065

* Pirtī nedrīkst ļaunas domas domāt, ne ļaunu runāt. Pirtī jābūt kā baznīcā, jādoma par miesas tīrību, kārtību. LFK LiepU-4-1066

* Sievas nomazgā bērņus un tad pašas nomazgājas. Vīri gāja pirms tam, sievas - pēc tam. Vīri baltos kreklos (linu krekli), baltās biksēs, puskažociņu mugurā, velteni kājās (ziemā) aiziet kā baltas dzērves mājās. Šādām reizēm vajās turēja alu, pēc pirts vienmēr alus kausu izdzēra. Bija arī, kad iedzēra mēriņu šņaba vakarā pie vakariņu galda. Uz pirti nekad negāja paēduši. Pirti kurināja tā, lai tiktu izdarīti vakara darbi, un lai kādu stundu vēl dabūtu atpūsties. Nekad pārguris uz pirti negāja, jo uzskatīja ka tā ir liela pārslodze sirdij, veselībai. LFK LiepU-4-1063

* Pirtī jābūt labestībai pret visiem, jābūt laipniem vienam pret otru, izpalīdzīgam - jāpalīdz nopērties vecākiem cilvēkiem, un to darīja ar mazu humoriņu. Izper slimību, ieper veselību, jo pirts agrāk kalpoja kā dakterēšanas līdzeklis. Piemēram, ja ļoti sāpēja vēders, bija sarāvies no trūkuma vai arī kuņģis atrāvies kaut ko smagu esot, tad pēc pirts lāvas (pēc pēršanas) cilvēks atguvās, viņš bija izsilis, izkarsis - saites paliek vaļīgākas, mīkstākas. Kas to lietu pieprata, tad tas uzlika uz lāvas, saziepēja rokas un tad pakrūti, vēderu glaudīja taisni. Kam sāpēja kauli, tad per tās slimās vietas, un nekad pirtī nelēja aukstu ūdeni. Citreiz vasarā bērni skrēja uz dīķi rotaļādamies lējās ar aukstu ūdeni. Pirtī nekad netika ļauns vārds lietots, un viens uz otru nedrīkstēja dusmas turēt. Parasti ejot no pirts laukā, bija jāapvelk balts krekls, pirms kā bija jāpārkrustās. No pirts nākot mājās bija jāskaita lūgšana: "Mūžīgu dusēšanu, dod mums, Kungs". Ja tu esi sevi nomazgājis, miesa ir tīra, jāpdomā, lai Dievs dod veselību, mūžīgu dzīvošanu, dvēseli attīra no visiem grēkiem. Parasti sievietēm iznāca vēlāk iet uz mājām, mēness jau bija uzlēcis, vīri vienmēr gaidīja un tikai tad - ēda vakariņas. Sestdienas vakarā vakariņas tika ēstas vēl. Nekad stingri ēdieni netika pasniegti (piena zupa vai kartupeļi ar rūgušpienu, biezpienu), bērni jau gulēja. LFK LiepU-4-1063